στίχ. 101 μίαν θεότητα μέλποντας: γρ. μίαν θεότητα *μέλποντα*· σ. 162, 190 καὶ τὸν τρισάγιον ὕμνον μεθ᾽ ὧν πρέσβευε: γρ. καὶ τὸν τρισάγιον *ἀναμέλπεις* ὕμνον μεθ᾽ ὧν πρέσβευε. σ. 167, 122 μαρτύριον ἐγκαλλώπισμα σεπτόν: γρ. *μαρτύρων* ἐγκαλλώπισμα σεπτόν. σ. 170, 97 αἰκίαις ὑπενέγκατο: γρ. *αἰκίας* ὑπενέγκατο σ. 173 καὶ ἄρχισεν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ἐδιηγήσατο: γρ. καὶ ἄρχισεν ὁ ἀρχιερεὺς *καὶ ἐδιηγᾶτον* (ὡς ἔχει ὁ κῶδ.) σ. 174 ἐγὼ ἀληθῶς σε λέγω, δέσποτά μου, δέν σε ψέμματα: γρ. ἐγὼ ἀληθῶς σε λέγω, δέσποτά μου, καὶ δέν σε *ψεματῶ* (ὁ κῶδ. ψέματο) = δέν σου λέγω ψέματα.

Αἱ παρατηρούμεναι ἀνωμαλίαι εἰς τὰ εὑρεθέντα ὑμνολογικὰ ἔργα τοῦ Μερκουρίου ὀφείλονται εἰς τὰ σφαλερὰ ἀπόγραφα ὅσοις ἐνέτυχεν ὁ φιλόπονος ἐκδότης, ὅστις ἐφιλοτιμήθη νὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο καὶ ὅστις ἐν τῷ συνόλῳ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ πλουτίσας τὴν ἁγιολογικὴν φιλολογίαν διὰ σοβαροῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον τὴν συμπλήρωσιν ἔχει διὰ τοῦ ταυτοχρόνως ἐν Παρισίοις ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως Essai sur le cycle de Saint Mercure.

Κατέχομεν οὕτω, παρὰ τὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης εἰδικὰ ἁγιολογικὰ ἔργα τοῦ Anrich (περὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου), τοῦ Gelzer (περὶ Ἰωάννου τοῦ ἐλεήμονος), τοῦ Usener (περὶ Θεοδοσίου καὶ Κυρίλλου), τοῦ Krumbacher-Ehrhard-Aufhauser (περὶ τοῦ ἁγ. Γεωργίου) τοῦ Delehaye καὶ ἄλλων, καὶ τὸ ἀξιόλογον πόνημα τοῦ κ. Binon περὶ τοῦ ἁγίου Μερκουρίου προωρισμένον νὰ καταλάβῃ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ θέσιν ἐν τῇ ἁγιολογικῇ φιλολογίᾳ.

† Ο ΠΡ. ΛΕΟΝΤΟΠΟΛΕΩΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ

***Der Titel des sog. Suidaslexikons** von **Franz Dölger** (Sitzungsber. der Bayer. Akad. der Wissensch.-Philos.-hist. Abteilung-Jahrg. 1936, Heft 6. München 1936).*

Μετὰ τὴν διατριβὴν τοῦ P. Maas ἐν Byz. Zeitschr. 32 (1932), τὴν ἐπιγεγραμμένην «Der Titel des Suidas», δι᾽ ἧς ἐδείχθη ὅτι ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ ἀρίστη παράδοσις περὶ τοῦ Λεξικοῦ τούτου εἶνε ἡ Σοῦδα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα Σουΐδας εἶνε λόγιον πλάσμα τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, ἐδημοσιεύθη ἡ ἐργασία τοῦ Fr. Dölger, ὅπως πιστώσῃ ὅτι ἡ λέξις σοῦδα πρὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ εἰρημένου λεξικοῦ ἐσήμαινεν «eine künstliche, aus Pfählen, Holzstücken, Rasenstücken und Reisern hergestellte, oft weitläufige und hochragende Verteidigungsanlage, die freilich mit einem Graben in Verbindung zu stehen pflegte». Ἔπειτα δ᾽ ἡ λέξις

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/09/2024 23:37:59 EEST - 18.191.53.185

ἐδήλου τάφρον ἢ χαράκωμα. Ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Λεξικοῦ ἐλήφθη ἡ πρώτη σημασία τῆς λέξεως σοῦδα κατὰ μεταφοράν.

Ὁ συγγραφεὺς παρατίθεται ἐπιγραφὰς διαφόρων ἔργων κατὰ μεταφοράν, οἷον Πέπλος, Σύμμεικτα συμποτικά, παντοδαπὸς ὕλη, Στέφανοι, Σειραί, Κῆπος, Κεστοί, Στρωματεῖς, Πανάριον, Πηγὴ γνώσεως, Πανοπλία, Ἱερὰ ὁπλοθήκη, Θησαυρὸς ὀρθοδοξίας, Μέλισσα, Ῥοδωνιά, Ἰωνιά, Νέος παράδεισος, καὶ τὰς Λατινικὰς Saturae, Musae, Hyle, Cicuta, Silvae, Noctes Atticae, Xenia, Apophoreta, Cesti, Stromateus, καὶ τὰς Λατινικὰς τοῦ μέσου αἰῶνος Candelabrum, Cedrus, Horreum formicae, Apiarius, Pharetra fidei, Paradisus, Hortulus. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ ἐπιγραφὴ τοῦ Λεξικοῦ Σοῦδα δηλοῖ ἐκτενῆ, ἐπίπονον, ἀλλὰ καλῶς ἐσχεδιασμένην, διατεταγμένην καὶ χρήσιμον οἰκοδομήν, εἰς ἣν ἡ ὕλη πάντοθεν συνελέγη. Ἀντιπαραβάλλει δὲ ὁ συγγραφεὺς τὴν λέξιν Σοῦδα πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν «Λειμὼν λέξεων ποικίλων» τῆς τοῦ Παμφίλου συναγωγῆς Ἀττικῶν γλωσσῶν, ὅστις Λειμὼν μνημονεύεται μετὰ τῶν ἄλλων πηγῶν ἐν τῷ φύλλῳ τοῦ Λεξικοῦ, ἐν· ᾧ εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ + ἡ Σοῦδα + (πρβ. τὸν προσηρτημένον πίνακα φωτοτυπικοῦ ἀντιτύπου τοῦ φύλλου τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Cod. Paris. gr. 2625). Οἱ δὲ «τὸ βιβλίον Σοῦδα συνταξάμενοι σοφοὶ ἄνδρες» (πρβ. τὴν ῥῆσιν τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις χειρογράφοις, πλὴν τοῦ A, προτατταμένην τοῦ καταλόγου τῶν πηγῶν: «τὸ μὲν παρὸν βιβλίον Σοῦδα, οἱ δὲ τοῦτο συνταξάμενοι ἄνδρες σοφοὶ») ἤθελον νὰ δηλώσωσιν, ὅτι τὸ Λεξικὸν δὲν εἶνε «Λειμών», ἐν ᾧ ἄνθη καὶ χλόη φύονται ποικίλως καὶ ἀτάκτως, ἀλλ' ὅτι ἐν ἐκείνῳ ἡ ὕλη κατὰ σύστημα, κατὰ σχέδιον καὶ μετ' ἐπιπόνου ἐπιμελείας συνετέθη εἰς ἔντεχνον οἰκοδομήν.

Διὰ τῆς λέξεως οἰκοδομὴ ἀπέδωκα τὰς λέξεις Bau καὶ Baukonstruktion τοῦ συγγραφέως, ὅπως βεβαιώσω δι' ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λέξεως τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως Σοῦδα, ὡς ἐκδέχεται αὐτὴν ὁ Fr. Dölger. Σπουδαῖον κατ' ἐμὲ εἶνε τὸ χωρίον τοῦ Παύλου Ἐφ. Β΄, 20 κέξ. «ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ». Πρβ. Ἀριστοφ. Εἰρ. 749-750 «ἐποίησε τέχνην μεγάλην ἡμῖν κἀπύργωσ' οἰκοδομήσας | ἔπεσιν μεγάλοις καὶ διανοίαις καὶ σκώμμασιν οὐκ ἀγοραίοις». Πρβ. προσέτι καὶ τὰς μεταφορικὰς σημασίας τῶν λέξεων κατασκευή, κρηπίς, κανών. Πρὸς δὲ τὴν στρατιωτικὴν σημασίαν τῆς λέξεως σοῦδα παραβλητέαι εἶνε αἱ μεταφορικαὶ σημασίαι τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ συγγράμματος Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβηνοῦ Πανοπλία καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Καματηροῦ Ἱερὰ ὁπλοθήκη, ἃς ἐμνημόνευσε καὶ ὁ Dölger. Εἰς ταύτας δύναται, ὡς νομίζω, νὰ προστεθῇ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀρριανοῦ Ἐπικτήτου Ἐγχει-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/09/2024 23:37:59 EEST - 18.191.53.185

ρίδιον, περὶ οὗ λέγει ὁ Σιμπλίκιος «Ἐγχειρίδιον δὲ αὐτὸ ἐπιγέγραπται... καὶ γὰρ τὸ στρατιωτικὸν ἐγχειρίδιον ξίφος ἐστὶ πρόχειρον ἀεὶ τοῖς χρωμένοις ὀφεῖλον εἶναι» (ἴδ. Κοραῆ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδ. κτλ. σ. 112). Πρβ. Πλάτ. Θεαιτ. 180 Α «ἀλλ' ἄν τινα ἔρῃ, ὥσπερ ἐκ φαρέτρας ῥηματίσκια αἰνιγματώδη ἀνασπῶντες ἀποτοξεύουσι, κτλ.».

Ἔχω δὲ νὰ καταλέξω καὶ ἄλλας καθόλου κατὰ μεταφορὰν ἐπιγραφὰς ἔργων ποιητικῶν καὶ πεζῶν, ἵνα συμπληρώσω ἐν μέρει τὰς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μνημονευθείσας. Περὶ τῆς λέξεως ἱστὸς λέγει ὁ Εὐστάθιος σ. 407,7 «ἰστέον δὲ ὅτι τὸ καθ' Ὅμηρον ὑφαίνεσθαι λόγους ἠρέθισέ τινας τῶν ὑστέρων συντιθέναι στίχους ὡς ἐν τύπῳ ὑφάνσεως, οὓς καὶ ἱστοὺς ὠνόμαζον, ὧν ἕκαστος ἐν ἰσότητι γραμμάτων ἡπλωμένος κατὰ πλάτος μὲν ἄλλως ἀνεγινώσκετο, ἑτέρως δὲ κατὰ βάθος ἐν ἀνομοιότητι ἐννοιῶν· καὶ ἦν ἐν τοῖς τοιούτοις ἔπεσι τὸ μέν τι ὡσανεὶ στήμων, τὸ δὲ ὡς οἷον κρόκη». Ὁ αὐτὸς Εὐστάθιος λέγει περὶ τῆς λέξεως κέντρων σ. 1308 «τοῦ κέντρου παρώνυμον οἱ κέντρωνες οἵ τε ῥαπτόμενοι καὶ οἱ γραφόμενοι· καὶ ῥαπτὸς μέν, ᾧπερ παρακεντοῦνται διάφοροι χρόαι ὑφασμάτων, γραπτὸς δέ, ᾧ παρατίθενται τοιούτου παρακεντήματος δίκην μέρη ποιημάτων καὶ στίχων ἄλλοθεν ἄλλα, ὁποῖα καὶ τὰ ἐντεῦθεν κληθέντα Ὁμηρόκεντρα, τουτέστιν οἱ Ὁμηρικοὶ κέντρωνες». Ἴδ. καὶ σ. 1099, 51. Ἀγκυρωτὸς ἐπιγράφεται λόγος τοῦ Ἐπιφανίου «Ancorata oratio, Quæ fidei Christianæ ancoræ vicem præbet, ad eam adversus eius hostium impetum firmandam et fulciendam» (Θησ. Στεφ.). Ἀνθολογία ἐπιγραμμάτων, Ἀνθολόγιον (Σοῦδα ἐν λ. Ἰωάννης, Διογενιανός, Ὠρίων, Ὦρος) καὶ βιβλίον ἐκκλησιαστικὸν «Ἀνθολόγιον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ κτλ.» (ἴδ. Θησ. Στεφ.). Ἀπάνθισμα φυσικῶν τε καὶ φιλοσόφων δογμάτων τοῦ σοφωτάτου Συμεὼν» (ἴδ. Θησ. Στεφ. ἐν λ. Πρβ. καὶ τὸ ῥῆμα ἀπανθίζω —ἀπανθίζομαι). Διάκοσμος ἐκλήθη ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ὁ Νεῶν κατάλογος τῆς Ἰλιάδος («Δημήτριος ὁ τὸν Τρωϊκὸν διάκοσμον ἐξηγησάμενος γραμματικὸς» Στράβ. ΙΓ', σ. 609). Δέλτοι ἐπεγράφετο ποίημα Ἀντιμάχου τοῦ Κολοφωνίου. Ἡδυπάθεια εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ποιήματος Ἀρχεστράτου τοῦ Γελῴου. Θάλεια ἐλέγετο τὸ ἔργον τοῦ Ἀρείου καὶ Ἀντιθάλεια τὸ τῆς Ἐκκλησίας. Λειμωνάριον (καὶ Λειμὼν καὶ Νέον Παραδείσιον) εἶνε ἔργον Ἰωάννου τοῦ Μόσχου. Λέσχαι ἐκαλεῖτο σύγγραμμα Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ. Μοῦσα παιδικὴ τοῦ Στράτωνος εἶνε συλλογὴ ἐπιγραμμάτων τούτου καὶ ἄλλων ποιητῶν τοῦ ΙΒ' βιβλίου τῆς Παλατίνης Ἀνθολογίας. Πίναξ ἐπιγράφεται τὸ σύγγραμμα τοῦ Κέβητος. Ὁ δὲ Καλλίμαχος συνέγραψε Πίνακας τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων κλπ. Στρώματα ἦτο σύγγραμμα τοῦ Ὠριγένους ἐπιγεγραμμένον κατὰ τοὺς Στρωματεῖς Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως. Φιλόγελως καλεῖται ἡ συλλογὴ ἀστείων τῶν γραμματικῶν Ἱεροκλέους καὶ Φιλαγρίου κατὰ τὴν τοῦ μιμολόγου Φιλιστίωνος. Φιλοκαλία ἐπιγράφεται ἐκλογὴ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὠριγένους γενο-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/09/2024 23:37:59 EEST - 18.191.53.185

μένη ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ. Χρεῖαι ἦτο ἐπιγραφὴ κωμῳδίας τοῦ Μάχωνος. Ψαμμίτης ὀνομάζεται σύγγραμμα τοῦ Ἀρχιμήδους. Ὧραι ἐλέγετο τὸ σύγγραμμα τοῦ σοφιστοῦ Προδίκου τοῦ Κείου, ὅπερ ὁ Ξενοφῶν μνημονεύει ὡς σύγγραμμα περὶ Ἡρακλέους.

Ἄλλαι δὲ ἐπιγραφαὶ συγγραμμάτων εἶνε Ἄτακτα, Βιβλιοθήκη (πρβ. Μυριόβιβλος), Γεροντικόν, Δειπνοσοφισταί, Ἑξαπλᾶ, Ἐκλογή, Ἐπιτομή, Θαυμάσια, Κεφαλαίων καταγραφή, Ὁμοιώματα, Παιδαγωγός, Πάμμετρον, Παράλληλα, Πατερικόν, Ποικίλη ἱστορία, Προπαρασκευή, Συναγωγή, Τεχνοπαίγνιον, Τομάρια, Χιλιάδες, Χρηστομάθεια κλπ.

Βέβαιον εἶνε, ὅτι τὸ πολύτιμον Λεξικόν, τὸ φερόμενον ὡς σύγγραμμα τοῦ Σουΐδου, καλεῖται Σοῦδα, ἀλλὰ παράδοξον εἶνε ὅτι ὁ πολυμαθὴς Εὐστάθιος μνημονεύει ὄνομα συγγραφέως αὐτοῦ τὸν Σουΐδαν.

Ε. Α. ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ

Histoire du Moyen Age. Tome III. Le monde oriental de 395 à 1081 par ***Charles Diehl*** *et* ***Georges Marçais.*** *Ἐν Παρισίοις, 1936. Σελ. XXIII + 628, 8ον μέγα.*

Κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη ἐγένοντο σοβαραὶ προσπάθειαι συγγραφῆς γενικῶν καὶ συνθετικῶν ἐργασιῶν περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων πορισμάτων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἐκδοθεισῶν ἀγνώστων πηγῶν. Μετὰ τὴν ἀγγλικὴν διασκευὴν τῆς ἀρχικῶς ῥωσσιστὶ γραφείσης Ἱστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους τοῦ Vasiliev, (1928 - 1929), ἡ ὁποία, συμπληρωθεῖσα, μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν (1932), ἐξεδόθη ἡ Geschichte des spätrömischen Reiches (1928) τοῦ Ἐρνέστου Stein, ὅστις ἰδιαιτέραν ἀποδίδει σημασίαν εἰς τὴν μελέτην τῶν πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν θεσμῶν, καὶ ἡ τρίτομος Histoire de la vie byzantine τοῦ Νικ. Jorga (1933).

Εἰς τὰ γενικὰ ταῦτα ἔργα προστίθεται ἤδη τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 395 μέχρι τοῦ 1081 ὑπὸ τοῦ Καρόλου Diehl καὶ τοῦ Γεωργίου Marçais. Ἀποτελοῦσα τὸν Γ΄ τόμον τῆς ἱστορίας τῶν Μέσων Αἰώνων, τῆς ἐκδιδομένης ἐν τῇ μεγάλῃ Γενικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Γουσταύου Glotz, καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν καθιερωθεῖσαν εἰς τοὺς προγενεστέρους τόμους διάταξιν τῆς ὕλης, ἡ συγγραφὴ αὕτη δὲν περιορίζεται εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντιακοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐξετάζει παραλλήλως καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς Μουσουλμανικῆς Ἀνατολῆς. Ἐνῷ δὲ ἡ ἱστορία τοῦ Βυζαντίου τελευτᾷ εἰς τὸ ἔτος 1081, εἰς τὸ ἔτος δηλαδή, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
24/09/2024 23:37:59 EEST - 18.191.53.185